

МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Керекеша О. В. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Одеський національний економічний університет, Одеса, Україна

e-mail: olik_k@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-4530-2961

Осадчий М. Л., аспірант кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, Одеса, Україна

e-mail: maksim1225678@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8290-975X

***Анотація.** У статті розглянута проблема мотивації студентів до навчання, зокрема мотивації навчання в аспірантурі. Розглядаються поняття мотивації з точки зору різних вчених, проблеми відсутності мотивації у студентів, емоційний аспект мотивації, види та техніки мотивів, а також подані поради щодо підвищення мотивації студентів до навчання. Метою статті є визначення поняття «мотивація», її видів та особливостей мотивації студентів у процесі навчання в аспірантурі. Вивчення літературних джерел та підходів до оцінки мотивації студентів показали, що багато з її аспектів вимагають постійного моніторингу та аналізу. Об'єктом дослідження обрано мотиваційну сферу особистості. У ході дослідження авторами було проведено аналіз чинників, які впливають на мотивацію та загальні стратегії формування мотивів. Також авторами було розглянуто проблеми формування мотиваційної сфери особливості сучасного студента. Відображено переваги, недоліки та охарактеризовано сферу використання методичних підходів до оцінки мотивації студентів. Дани рекомендації щодо обґрунтування мотиваційних ознак вибору спеціальності та вузу й подальшого розвитку студента.*

***Ключові слова:** мотивація, мотив, студенти, аспірантура, професія.*

MOTIVATION FOR EDUCATIONAL ACTIVITIES OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Kerekesh Olga, candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine

e-mail: olik_k@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-4530-2961

Osadchyi Maksim, postgraduate student of the Department of Economics, Law and Business Management, Odessa National Economic University Preobrazhenskaya Street, 8, Odessa, Odessa region, Ukraine

e-mail: maksim1225678@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8290-975X

***Abstract.** The article considers the problem of motivating students to study, in particular the motivation to study at the post graduate course. The concepts of motivation from the point of view of different scientists, the problem of lack of motivation in students, the emotional aspect of motivation, types and techniques of motives, as well as advice on how to increase student's motivation to study. The aim of the article is to define the concept of "motivation", its types and features of students' motivation in the process of postgraduate study. The study of literature sources and approaches to assess students' motivation has shown that many of its aspects require constant monitoring and analysis.*

The object of study is the motivational sphere of personality. The authors analyzed the factors that influence motivation and general strategies that form motives. The authors also considered the problems of forming the motivational sphere of the modern student. The advantages, disadvantages and the scope of using methodological approaches to assessing student motivation are reflected. Recommendations are given to substantiate the motivational features of choosing a specialty and university and further students' development.

***Keywords:** motivation, motive, students, postgraduate studies, profession.*

JEL Classification: Z130.

Постановка проблеми. Особливого значення в часи соціально-економічного перетворення в усіх сферах суспільного життя набуває вдосконалення підготовки студентів - майбутніх фахівців. Сучасне життя вимагає від людини здатності до навчання протягом життя, котре дозволяє їй зберігати конкурентоспроможність в умовах зростання обсягу та швидкого удосконалення інформації. Це викликало суттєві зміни у навчальному

процесі та протягом всього організованого систематичного навчання. Сучасне суспільство ставить до випускника вищого навчального закладу особливі вимоги, серед яких важливе місце посідають професіоналізм, активність і творчість. Процес удосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти досить складний і обумовлений багатьма чинниками. Одним із них є розвиток внутрішньої мотивації до навчання у студентів вищих закладів освіти.

Проблема мотивації – одна із ключових проблем. Фактично жодна із психологічних теорій не може обійти питання чинників активності, тобто мотивів. А мотивація до навчальної діяльності посідає особливе місце у структурі мотивації. Якщо розглядати навчання як процес набуття індивідуального досвіду, то стає зрозумілим, що саме мотиви навчання – перші у структурі мотивів людини і багато в чому зумовлюють всю її активність. Важливість вивчення мотивів навчання є загально визнаною, і тому існує значна кількість відповідних досліджень.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Для вивчення проблеми використовували теоретичний аналіз та систематизацію літературних джерел що до даного питання. Вивченням мотивації людини займалися Д.Макклелланд, Д.Аткінсон, Г.Хекхаузен, Г.Келлі, Ю.Роттер, К.Роджерс, Р.Мей, А.Н.Леонтьєв. Мотиваційному аспекту навчання уже порівняно давно приділяли велику увагу в психологічній і педагогічній літературі С.Л.Рубінштейн, Л.І.Божович, О.Г.Ковальов, Г.С.Костюк, В.С.Мерлін, В.О.Сухомлинський, М.І.Алексеева, І.О.Синиця та інші.

Питання мотивації навчальної діяльності є предметом педагогічних і психологічних наукових досліджень, які ведуться здебільшого у двох основних напрямках. А.К. Маркова виділяє два типи стратегій дослідження мотивації:

- 1) вивчення впливу мотивації на діяльність, зміна діяльності в залежності від актуалізації у студента різних мотивів;
- 2) вивчення впливу діяльності на становлення мотиваційної сфери.

Аналіз теоретичних джерел дозволяє зробити висновок про те, що мотивація до навчання розглядається, по-перше, як передумова й умова навчання, а по-друге, як результат навчальної діяльності.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження поняття «мотивація», її видів, особливостей мотивації студентів у процесі навчання в аспірантурі.

Основний матеріал. Мотивація до навчання – одна із головних умов реалізації навчально – виховного процесу. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але і є рушійною силою удосконалення особистості в цілому.

Формування мотивації в учнів до навчально – пізнавальної діяльності є однією з головних проблем. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування в учнів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції, здійснення в єдності ідейно – політичного, трудового, морального виховання.

Формування мотивації – це виховання учнівської молоді, створення системи цінностей, пріоритетів соціально прийнятних в українському суспільстві, у поєднанні з активною поведінкою студента, що означає взаємозв'язок між усвідомленими та реально діючими мотивами.

Мотив (франц. *motif*, лат. *motus* - рух) - спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб людини. Пов'язаний він із задоволенням наявних потреб суб'єкта діяльності, а тому відіграє спонукальну функцію, зумовлює предметну спрямованість активності людини. Розрізняючи мотиви, учень розуміє, чому потрібно вчитися, але це може і не спонукати його до навчальної діяльності.

У літературі зустрічається чимало різних тлумачень поняття - мотивація. Одні з них пов'язані з історією дослідження даної проблеми, інші – відображають відмінності у концептуальних підходах різних авторів чи наукових шкіл. Важливим для розуміння особливостей мотивації творчості є співвідношення понять — мотивація і — мотив. У деяких концепціях мотивація розглядається як більш широке поняття, в інших – як більш вузьке щодо поняття мотиву.

Методологічні позиції дослідників, які взяли за основу те чи інше розуміння мотивації, зображені й у визначеннях цього феномена та розумінні його місця у детермінації поведінки. В цілому, у визначеннях мотивації завжди фігурує співвідношення двох понять: мотивація і – мотив, хоча чимало дослідників користуються лише якимось одним із них, вживаючи інше як синонім[1,2,3].

Проблема навчальної мотивації у юнацькому віці коли говорять про мотивацію в повсякденному житті, мають на увазі, що людина щось робить охоче, за власним бажанням, за власного волею. Мотивація - це сукупність спонук, що обумовлюють той чи інший вчинок. Вивчення мотивації людини є, по суті, вивченням особистості в її діяльності.

Процес вибору майбутньої професії, а тому й навчання у вищому навчальному закладі сьогодні для багатьох студентів стали прагматичними та цілеспрямованими. Інтерес до професії та її опанування - це одні з найважливіших факторів успішного навчання студентів та майбутнього професійного самовдосконалення.

Студент, професійно визначаючись, віддає перевагу певним видам діяльності, в яких найповніше може реалізувати свої здібності, потреби і життєві плани. Для молоді, яка здобуває відповідну професію, найважливішою є професійна зорієнтованість, для змісту професійної орієнтації - джерело інтенсивного розвитку, тобто її активність у тому виді діяльності, в якому особистість знаходить власний вияв.

Дослідження, проведені у ВНЗ, засвідчили, що сильні і слабкі студенти відрізняються зовсім не за інтелектуальними показниками, а по тому, в якому ступені у них розвинена професійна мотивація [4,5].

Звичайно, з цього зовсім не виходить, що здібності не є значущим чинником навчальної діяльності. Подібні факти можна пояснити тим, що існує система конкурсного відбору у ВНЗ, так або інакше, проводить відбір абітурієнтів на рівні загальних інтелектуальних здібностей. Ті, хто витримує відбір і потрапляє в число першокурсників, в цілому володіють приблизно однаковими здібностями. В цьому випадку на перше місце виступає чинник професійної мотивації; одну з провідних ролей у формуванні «відмінників» і «трієчників» починає грати система внутрішніх спонук особи до учбово-пізнавальної діяльності у ВНЗ.

У самій сфері професійної мотивації найважливішу роль відіграє позитивне відношення до професії, оскільки цей мотив пов'язаний з кінцевою метою навчання. Стосовно навчальної діяльності студентів у системі вишівській освіти під професійною мотивацією розуміється сукупність чинників і процесів, які, відбиваючись в свідомості, спонукають і направляють особу до вивчення майбутньої професійної діяльності.

Професійна мотивація виступає як внутрішній рушійний чинник розвитку професіоналізму та особи, оскільки тільки на основі її високого рівня формування, можливий ефективний розвиток професійної і утвореної культури особи.

Очевидно, у коло проблем, пов'язаних з вивченням відношення студентів до вибраної професії, повинен бути включений цілий ряд питань. Це:

- 1) задоволеність професією;
- 2) динаміка задоволеності від курсу до курсу;
- 3) чинники, що впливають на формування задоволеності: соціально-психологічні, психолого-педагогічні, диференціально-психологічні, у тому числі і статевовікові;
- 4) проблеми професійної мотивації, або, іншими словами, система й ієрархія мотивів, що визначають позитивне або негативне відношення до вибраної професії [6,7].

Ці окремі моменти, як і відношення до професії в цілому, впливають на ефективність навчальної діяльності студентів. Вони, зокрема, позначаються на загальному рівні професійної підготовки, і тому дана проблема входить до числа питань педагогічної і соціально-педагогічної психології.

Правильне виявлення професійних інтересів і схильностей є важливим прогностичним чинником задоволеності професією в майбутньому. Причиною неадекватного вибору професії можуть бути як зовнішні (соціальні) чинники, пов'язані з неможливістю здійснити професійний вибір по інтересах, так і внутрішні (психологічні) чинники, пов'язані з недостатнім усвідомленням своїх професійних схильностей або з неадекватним уявленням про зміст майбутньої професійної діяльності.

Зрозуміло, що для викладача важливо створити умови для появи у студентів як зовнішньої, так і внутрішньої мотивації. Загальні стратегії формування мотивів [8,9]:

1. Необхідно вибудовувати теоретичну логіку предмета, правильно орієнтувати студентів щодо формування в них розумових дій, щоб у студентів не виникло безпорадності перед новим навчальним матеріалом.

2. Потрібно залучити навчальні потреби, які у студентів уже сформовані. Викладач має добирати такий навчальний матеріал, який би викликав інтерес до пізнання нового. Студент має усвідомити, що знання потрібні йому для досягнення певної конкретної мети.

3. На занятті потрібно чергувати методи та форми навчання.

4. Перед кожним студентом треба ставити реалістичні вимоги. Вимоги педагога мають бути високими, але не настільки, щоб студенти не могли їх виконати й тому втрачали інтерес до навчання.

5. Потрібно забезпечити оперативний зворотний зв'язок педагога й студента та якомога коротший термін перевірки робіт.

Власний досвід. Описуючи власний досвід у формуванні мотивації до навчання в аспірантурі, слід зазначити такі передумови, як обґрунтування вибору спеціальності та ВНЗ. Також велику увагу варто приділити факторам, які так чи інакше вплинули на цей вибір та представити список рекомендацій згідно з цим питанням.

Вибір спеціальності. Вибір майбутньої спеціальності є одним з найважливіших рішень у житті. І далеко не всі випускники заздалегідь знають куди їм вступати на навчання. Багато хто йде в той чи інший ВНЗ просто за компанію з друзями, за порадою родичів або за простим принципом — куди візьмуть з моїми результатами ЗНО, там і буду вчитися. Іноді таким чином абітурієнт дійсно знаходить свою стежу, але це рідкість. У більшості випадків, після 5 років навчання, магістр не бачить застосування своєму диплому і працює не за фахом. Або все ж за фахом, але без задоволення.

Фундамент профорієнтації повинен закладатися ще в школі. Наприклад, якщо учневі подобається математика, то він цілком може досягти успіху в інженерній, програмістській або фінансово-економічній сфері, яка і була обрана. Однак далеко не у всіх загальноосвітніх закладах проводяться такі роботи. Найчастіше доводиться визначатися зі спеціальністю самостійно. Представлено 3 поради, які були використані для допомоги в цьому питанні:

1. Думка про те, що доведеться виконувати певну роботу, не змушує вас сумувати.

2. Подумайте, виконання яких завдань вам дається найпростіше, які дисципліни ви «схоплює на льоту».

3. Дайте відповідь на питання: До якого справи вам вдається підходити творчо? Швидше за все саме воно обіцяє вам світле майбутнє.

Також не слід забувати і про практичну складову. При виборі спеціальності слід враховувати поточні тенденції на ринку праці.

Ще одним варіантом проведення «особистої профорієнтації» є тестування. Більшість з них містять в собі правильно поставлені питання, відповіді на які зіставляють ваші якості і інтереси з тією чи іншою сферою діяльності.

Вибір ВНЗ. В Україні зараз функціонує понад 280 вищих навчальних закладів. Звичайно, багато абітурієнтів віддають перевагу містам, які знаходяться в області їх проживання. Але навіть в такому випадку потрібно вибирати з декількох варіантів. Зараз буде розглянуто основні критерії, які допомогли скласти свій власний рейтинг ВНЗ:

1. Наявність цікавої навчальної програми. Слід звернути увагу, що деякі професії можуть бути представлені різною спеціалізацією. Диплом відповідно теж буде різним;

2. Статус ВНЗ. ВНЗ може бути або державним, або приватним. Слід враховувати той факт, що ймовірність отримати бюджетне місце набагато вище в першому випадку;

3. Рівень акредитації. Чим він вищий, тим цінніше вважається диплом;

4. Наявність гуртожитку і гідних умов проживання в ньому. Для іногородніх абітурієнтів це мало не найважливіший критерій;

5. Кількість корпусів і їх розташування;

6. Викладацький склад. Якщо ви в майбутньому плануєте захистити магістерську роботу, а то і зовсім кандидатську дисертацію, то важливим моментом буде наявність у викладацькому складі докторів наук і професорів;

7. Наявність стипендій;

8. Різноманітність позанавчальної діяльності. Сюди входить КВК, різні спортивні команди і багато іншого.

Оцінивши ВНЗ, які вас цікавлять, по перерахованим вище пунктам, Ви зможете скласти свій рейтинг і обрати найкращий варіант.

Відтак мною був обраний Одеський національний економічний університет, де я і навчаюсь.

Під час навчання в Одеському економічному університеті зі спеціальності «Економіка підприємства» я завжди проявляв інтерес до дисциплін, що вивчаються. Я брав участь у студентських наукових конференціях, писав наукові статті, займав призові місця в олімпіадах з Загальної економічної теорії.

Після закінчення бакалаврату у 2019 році я вступив до магістратури за спеціальністю «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Навчання у магістратурі розширило

мої знання у сфері економіки та бізнесу. Мене зацікавила наукова та дослідницька робота. Під час написання дипломної роботи я обрав тему «Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства (на прикладі ДП «МТП» Южний»).

Економічний аналіз ефективності підприємств на макро-, мезо- та мікро-рівнях дуже перспективний науковий напрямок. Саме аналіз ефективності та активізація інвестиційної діяльності підприємств є запорукою економічного зростання будь-якої країни. Але для розробки ефективних заходів щодо покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно проводити постійний моніторинг інвестиційної діяльності. Я хотів би продовжити навчання в аспірантурі за спеціальністю «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» і продовжити свою наукову діяльність у цьому напрямі.

Висновки. У даній статті було здійснено теоретичний аналіз проблеми дослідження навчальної мотивації студентів. Таким чином, мотивація - це сукупність особистісних та ситуативних факторів, які спонукають до активності (діяльності) людини. Тобто, успіх у діяльності у великій мірі залежить від мотивації (від прагнення самостверджуватися, досягати високих результатів). Чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників (мотивів) спонукають людину до діяльності, тим більше зусиль вона схильна докладати.

Аналіз вченими проблеми вибору ВНЗ та спеціальності серед юнаків та дівчат визначає такі мотиви: інтерес до професії, здібності у певній сфері, прагнення поглибити, розширити знання, авторитет ВНЗ, перспективи знайти гарну роботу після його закінчення, бажання посісти певне місце в суспільстві тощо. Основною ознакою професійної спрямованості є - становлення професійної домінанти у свідомості студента, сформованість образу світу, образу професії, усвідомлення себе як суб'єкта професійної діяльності. Сформованість мотиву набуття знань та отримання професії є невід'ємною складовою ефективності навчальної діяльності. При цьому важливо, щоб мотивація була внутрішня, безпосередньо пов'язана зі змістом цієї діяльності, щоб студент - знаходив у ній задоволення найвищих пізнавальних потреб, інтересів і схильностей, потреби в особистісному саморозвитку.

Список літератури

1. Выготский Л. С. Собр. соч : в 6 т: Педагогика, 1984. 400 с.
2. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2 т. М.: Педагогика. Т. 2. 1983. 320 с. (дата звернення: 15.11.2021).
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М., 1975. URL: <http://www.psy.msu.ru/people/leontiev/dsl/index.html> (дата звернення: 15.11.2021).
4. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Х.Хекхаузен 2-е изд. СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. 860 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М.: Учпед-гиз. 1946. 704 с.
6. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб.: Питер, 2003. 352 с.
7. Вірна Ж.П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. 320 с.
8. Васильев И. А., Мадрудин М.Ш. Мотивация и контроль за действием. М. : Изд-во МГУ, 1991. 144 с.
9. Формування мотивації учнів до навчання: веб-сайт. URL: <https://www.slideshare.net/AnnaTimohovich/ss-74325621> (дата звернення: 15.11.2021).

References

1. Vygotskiy, L. S. (1984) *Pedagogika. Sobr. Soch. v 6 t.: Pedagogy* [in Russian].
2. Leont'yev, A.N. (1983). *Izbrannyye psikhologicheskiye proizvedeniya. V 2 t. M.: Pedagogika.* [in Russian].
3. Leont'yev, A. N. (1975). *Deyatel'nost'. Soznaniye. Lichnost'. Moskva.* Retrieved from <http://www.psy.msu.ru/people/leontiev/dsl/index.html> [in Russian].
4. Khekkhauzen, K.H. (2003). *Motivatsiya i deyatel'nost'. 2-ye izd. SPb.: Piter; M.: Smysl.* [in Russian].
5. Rubinshteyn, S.L. (1946). *Osnovy obshchey psikhologii. M.: Uchpedgiz.* [in Russian].
6. Maslou, A. (2003). *Motivatsiya i lichnost'. SPb.: Piter.* [in Russian].
7. Virna, ZH. P. (2003). *Motyvatsiyno-smyslova rehulyatsiya u profesionalizatsiyi psykholoha: Monohrafiya : Red.-vyd. vid. «Vezha» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrayinky,* [in Ukrainian].
8. Vasil'yev, I. A., Madrudin, M.SH. *Motivatsiya i kontrol' za deystviyem. M: Izd-vo MGU,* [in

Russian].

9. Formation of students' motivation to study: website. Retrieved from: <https://www.slideshare.net/AnnaTimohovich/ss-74325621> [in Ukrainian]. (date of appeal: 15.11.2021).